

Asia: VN/26633/2024

Lausuntopyyntö perustuslain 10 §:n tarkistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Mietinnössä ehdotetaan, että perustuslain 10 §:n 2 momentissa säädettäisiin yleisesti kaiken luottamuksellisen viestin salaisuuden loukkaamattomuudesta. Nimenomaiset viittaukset kirjeen ja puhelun luottamuksellisuuteen poistettaisiin säännöstekstistä.

Pidätkö kyseistä muutosta perusteltuna? Miten arvioitte ehdotettua säännöstekstiä ja sen perusteluja?

Toimittajat ilman rajoja, Suomi ry:n lausunto keskittyy kommentoimaan mietintöä sananvapauden ja lähdesuojan kannalta. Lausunto esitetään kohdassa 6.

2. Perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momentteihin lisättäisiin rajoitusperuste, joka mahdollistaisi kotirauhan suojan ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan rajoittamisen tiedon hankkimiseksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan vakavan rikollisuuden torjumiseksi (ns. uhkaperusteinen rikostiedustelu).

Pidätkö kyseistä muutosta perusteltuna? Miten arvioitte ehdotettua säännöstekstiä ja sen perusteluja?

Toimittajat ilman rajoja, Suomi ry:n lausunto esitetään kohdassa 6.

3. Mietinnössä ehdotetaan tiedustelutoimivaltuuksien käyttämisen mahdollistamista kotirauhan suojaamissa tiloissa. Perustuslain 10 §:n 3 momenttiin lisättäisiin nykyistä 4 momenttia vastaava rajoitusperuste, joka mahdollistaisi kotirauhan suojan rajoittamisen tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Pidätkö kyseistä muutosta perusteluna? Miten arvioitte ehdotettua säännöstekstiä ja sen perusteluja?

Toimittajat ilman rajoja, Suomi ry:n lausunto esitetään kohdassa 6.

4. Mietinnössä ehdotetaan perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momenttien sanamuotojen muuttamista vastaamaan perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä tapahtunutta kehitystä. Molemmissa momenteissa käytettäisiin ilmaisua ”rikosten estämiseksi ja selvittämiseksi”.

Pidätkö kyseistä muutosta perusteltuna? Miten arvioitte ehdotettua säännöstekstiä ja sen perusteluja?

Toimittajat ilman rajoja, Suomi ry:n lausunto esitetään kohdassa 6.

5. Pidätkö perusteltuina mietinnön liitteessä esitettyä arviointia ja johtopäätöksiä kotirauhan suojan rajoittamista koskevan lakivarauksen ja Euroopan unionin lainsäädännön suhteesta?

Toimittajat ilman rajoja, Suomi ry:n lausunto esitetään kohdassa 6.

6. Muut huomionne työryhmän mietinnöstä

Korostamme, että journalistin oikeus ja velvollisuus suojata tietolähteensä luottamuksellisuutta vaativissa tilanteissa on ehdoton edellytys ammattimaiselle journalistiselle työlle suorittamiselle sekä sananvapauden ylläpitämiselle. Ilman lähdesuojaa journalistit menettävät mahdollisuutensa tehdä esimerkiksi tutkivaa journalismia, ja kansalaiset menettävät oikeutensa saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu virallisten tietojen ulkopuolella.

Julkisen sanan neuvoston 1.10.2024 voimaan astuneet Journalistin ohjeet suojaavat tiedotusvälineiden riippumattomuutta ja lähdesuojaa (kohdat 2 ja 13).

Työryhmän mietinnössä viitataan perustuslakivaliokunnan lausuntoihin vuodesta 2018 alkaen ja todetaan muun muassa seuraavaa (7. Säännöskohtaiset perustelut, sivu 58):

”Oikeusturvajärjestelyt voivat sisältää muita menettelyllisiä takeita, kuten velvollisuuden ilmoittaa tiedonhankinnasta tiedonhankinnan kohteelle, yksilön mahdollisuuden erityisten oikeussuojakeinojen käyttöön ja toimivaltuuksien käytön dokumentointivelvoitteen, samoin kuin rajoituksia toimivaltuuksilla saadun tiedon käytölle sekä muiden perusoikeuksien suojaamiseen palautuvia rajoituksia tiedonhankinnalle esimerkiksi lähdesuojan turvaamiseksi. Tuomioistuimen etukäteen antama lupa ei voi korvata jälkikäteistä kontrollia sellaisenaan, koska perusoikeuden rajoituksen kohde ei voi osallistua etukäteiseen päätöksentekoon (PeVL 35/2018 vp ja PeVL 36/2018 vp). Siltä osin kuin normaali muutoksenhakumenettely tuomioistuimeen ei tule kyseeseen asian luonteen vuoksi, on välttämätöntä luoda uskottavia korvaavia oikeusturvatakeita (PeVL 36/2018 vp).”

Kun perehtyy työryhmän ehdotukseen, ei kuitenkaan löydy sellaisia uskottavia korvaavia oikeusturvatakeita, jotka turvaisivat lähdesuojan.

Kappaleessa 2.2. (Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja EU:n lainsäädäntö, sivu 7) työryhmä toteaa viitaten Euroopan ihmisoikeussopimukseen seuraavasti:

”Euroopan ihmisoikeussopimuksen (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, SopS 18–19/1990) 8 artiklassa määrätään, että jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Tämä oikeus on ollut keskiössä

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen viime vuosikymmeninä antamissa lukuisissa turvallisuus- ja tiedustelupalveluja sekä salaisia pakkokeinoja ja salaista tiedonhankintaa koskevista ratkaisuissa. Ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan ohella ratkaisuissa on tulkittu erityisesti 13 artiklaa tehokkaista oikeussuojakeinoista. Ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaan jokaisella, jonka yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauksen ovat tehneet virantoimituksessa olevat henkilöt. Myös 10 artiklalla sananvapaudesta ja lähdesuojasta on ollut merkitystä ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytännössä.”

Tämän työryhmän lainauksen kahta viimeistä virkettä haluamme lausunnossa korostaa: ihmisoikeussopimuksen 10 ja 13 artiklojen toteutumiselle on oltava takeet myös mahdollisen perustuslain muutoksen jälkeen.

Mietinnössä ei kuitenkaan mainita sellaista tehokasta oikeussuojakeinoa, joka vastaisi näihin vaatimuksiin. Tämä viittaa siihen, ettei tällaista keinoa ole nykyainsäädännössä olemassa eikä sellaista ole valmisteilla. Perustuslain mahdollisessa muutoksessa on edellytettävä, että tällainen oikeussuojakeino luodaan ja että se on luonteeltaan ennaltaehkäisevä.

Lisäksi muistutamme EU:n mediavapausasetuksesta (2024/1083). Asetuksen tarkoituksena on muun muassa suojella journalistisia lähteitä ja luottamuksellista viestintää myös silloin, kun on kyse toimittajiin kohdistuvista uhista tai vakoiluohjelmien laittomasta käytöstä.

Lopuksi korostamme, että Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvosto päätöslauselmassaan A/HRC/RES/51/9 (6.10.2022) vetoaa valtioihin ”suojaamaan laissa ja käytännössä toimittajien lähteiden luottamuksellisuuden ... vahvistaakseen hallituksen edesvastuuta ..., ja [luottamuksellisuus] alistetaan ainoastaan rajoitettuihin ja selkeästi määriteltyihin poikkeuksiin kansallisen lainsäädännön puitteissa ... sopusoinnussa kansainvälisen ihmisoikeuslain valtioille asettamien velvoitteiden kanssa.”

Niemi Kaius
Toimittajat ilman rajoja, Suomi ry

Godtfredsen Michael
Toimittajat ilman rajoja, Suomi ry